FRANCISCI
GATTI
ORATIO

FRANCISCI CATII
ORATIO
Ad S. D. N. Clementem VIII Pont. Max.

Pro Sereniss. & excelso Principe Carolo Emanuele Sabaudiæ Duce.

In publico Consistorio habita. VII. Kal. Iulij. CIↃ IↃ XCIIII.

Cum eiusdem Ducis nomine obedientiam præstaret D. N. Illustriss. & Excell. Vir, Comes Franciscus Martinengus.

ROMAE, Apud Aloysium Zannettum.
M D X C I V.
SVPERIORVM PERMISSV.

ORATIO.

SI quid vnquam Christianæ Reipub. Dei beneficio datum fuit, quo iure optimo lætandum esset; id profecto nobis hoc tempore accidit B. P. quo in magnis rerũ difficultatib⁹, ac periculis eũ Pontificem esse intelligimus; qui, & longa rerum experientia, prudentiam; & morum vitæq. bonitate, sanctitatem cum ceteris virtutibus, ita coniungit, vt nihil illi ad tantum munus exercendũ deesse videatur. Tanto vero bono, quo nihil maius nihil optabilius contingere potuisset; etsi catholicos principes omnes magnopere lætatos esse credendum est; tamen ob eximiam ducis nostri obseruantiam erga Apostolicam Sedem, atque studium erga sanctitatem tuam, mihi non immerito videor posse affirmare: Carolum Emanuelem, Allobrogum ducem in tãta lætitia neminem superiorẽ, perpaucos vero pares habuisse. Sed, vti rerum humanarum varia multiplexq. vicissitudo est, dum id agit, vt mittat aliquem ex proceribus sibi coniunctissimis, qui nomine suo sanctitati tuæ obedientiam præstaret; ecce, derepente incurrunt hostes, non modo ducis ipsius, sed totius etiam Christiani nominis in subalpinam regionem atrociter omnia depopulantes; ita vt ingrauiscentis quotidie belli tumultibus, populis remedia parans, in hanc vsque diem istud officium differre coactus fuerit. Itaque cum primum ei licuit; quamuis non dubitaret, quin ex oratoribus apud te suis, iã probe sanctitas tua intellexerit, quo sit animo erga Sanctam Rom. Catho. Ecclesiam affectus; tamen vt illustriorem etiã, atque expressiorem voluntatis suæ significationem tibi, P. O. & huic sacro atq. amplissimo Card. Collegio daret; eiusmodi quempiam sibi eo nomine mittendum iudicauit, in quo & dignitas inesset ea, quæ ad tantæ rei magnitudinẽ requireretur; & aliæ præterea caussæ, propter quas eum tibi acceptum fore confideret. Misit igitur eum virum, quem vnũ fere semper in maximis negotiis gerẽdis sibi delegit cum vt eius fidei, vniuersas, si opus est, exercituum copias committat; tum etiam, vt omnem in illum regendorum populorum auctoritatem conferat, ac quasi ducem alterum vices suas gerentem constituat; misit inquam Comitẽ Franciscum Martinengum, qui nomine suo sanctitati tuæ obedientiam præstet; & istam tuam dignitatem amplissimam colat; & Sanctæ Sedi Apostolicæ, ob tam insigne beneficium gratuletur; quæque à uere Christiano Principe expectari possunt, ea de ipso omnia large, ac liberaliter polliceatur. Gratulatio autem paullo serius facta, quibusdam eo minus grata videtur habenda, quod ob tarditatem nihil habeat in se illius suauitatis, quam solet plerunq. celeritas afferre; at, si id quod re uera est, attendatur, ob maturitatem potius, non parum fidei & auctoritatis acquirit. Gratulatur enim Sanctitati tuæ nunc Allobrogum Dux, nõ vt ij faciunt, qui id vnum tantum spectare potuerunt, quod tibi aliquando fuit cum ceteris commune, nempe quod Pont. sis creatus; sed ut ij, qui rebus probe cognitis ac perspectis, quas in dies tanta cum omniũ admiratione gerere soles; tandem illius curæ demandatum esse Christianæ Reip. statum animaduertunt, qui & exemplo nos sanctitatis ad omnẽ

virtutem incitat;& pietate fouet;& consilio regit;& uitæ innocentia, ac meritis apud Deum tuetur; nauimq. Petri, quam vndiq. horribiles agitant procellæ, ita gubernat, vt rectum cursum tenere possit, atq. ad portum salutis tuto contendere. Ita fit, Clem. P. vt si minus tuæ dignitati, quam treis abhinc annos sustines, nostra conueniens videatur esse gratulatio; tuis saltem iam gloriose gestis maxime sit accommodata. quæ quidem, si æqua lance res perpendantur, tanto aliis excellet, quanto certiora esse censent homines, quæ intuentur; quam ea, quæ vel augurari, vel sperare licet. Maximus mihi hoc loco dicendi campus sese aperiret, si posset oratio excurrere; sed augusta isthæc præsentiá, & ora patrũ grauissima coercent orationem, ipsaq. etiã rei maiestas terret dicẽtem, vt neq. eloqui quod sentit, audeat, neq. si auderet, commode tamen possit. Pontificem esse, hoc est Deum in terris repræsentare, cuius in manu sit claudere cælũ, & aperire; cuius ad pedes reges ipsi suppliciter, se abijciant; cui quicquid terrarum Oceano alluitur, quod quidẽ Christi nomine censeatur, ad nutum pareat; quem vnum omnes intueantur, colãt, adorent; cuius vita omnibus pro exemplo, volũtas pro lege; uox pro oraculo seruanda sit. quis non uidet maximum esse omnium, quæ non verbis solum, sed cogitatione etiam cõplecti queunt? quos fasceis, aut quod tribunal; quod deniq. diadema, aut imperium cum hac Pontificia maiestate comparabitur? Plus ille uerbo, quam omnes simul totius orbis reges maximis & opibus & viribus; plus ille sedens, quam si innumerabiles educantur exercitus; plus ille qualibet minima voluntatis suæ declaratione, quam si maximas cõgeras diuitias, aut omnes quotquot terra mariq. conduntur thesauros, effodias. Me deficit oratio, nec verbum ullũ suppetit, quo rẽ tantã, tam amplam digna satis significatione complectar. At qualis quantusq. vir is esse debet, cuius fidei hæc est demandata prouincia, vt pro dignitate illam possit administrare? næ ille instar omnium esse debet; qui veluti ex alta specula cuiuscunque generis homines prospiciens, oppressos erigat; labanteis confirmet; debiles fulciat; mœrentes consoletur; miseros subleuet; periclitanteis adiuuet; bene animatos magis etiam accendat; tandem erranteis ad rectam salutis viam reducat. Lætetur ergo, lætetur uniuersus populus Christianus, exsultet, gestiat, triumphet Clem. VIII. Pont. quem præcipuum Ecclesia Romana exoptabat, quem omnes uno ore prouinciæ exposcere videbantur; lætetur inquã eo Pontifice, qui cum optime norit, quæ ad tantũ munus requirantur, ea in se non modo non patitur desiderari, uerũ plene etiam ac cumulate pręstat. Hic ego non nobilissimam familiam recẽseo, liberalium artiũ alumnam, ex qua præcipue innumerabiles I.C. suorum temporum facile principes prodiere; non celeberrimam, plurimisq. eruditissimis & fortissimis viris affluentẽm patriam recolo; nõ præterita tempora memoria repeto, quibus in rotæ auditorio auditor sedebas, in quo quidem munere exercendo ob animi integritatem, ob exactã humani diuinique iuris peritiam, maximã tibi apud omnes gentes gloriam comparasti; nõ te Cardinalem considero, quo tempore post multa quæ tibi fuere imposita Sedis Apostolicæ grauissima munera, tandem Poloniæ Legationem tanta cum gloria obiuisti, nulla vt alia re magis amplissima illa prouincia resonaret, quam nominis tui celebritate & fama; quamplurima alia consulto prætereo, ex quibus oratores plerunq. solent ad dicendum sibi materiam comparare. nimis hæc

emen-

emendicata viderentur esse tuarum virtutum encomia. te Pontificē specto; tuam istam in tractandis negotiis maturitatem; in sedandis Christianæ Reip. tumultibus prudentiam, in præmiis ac pœnis constituendis æquitatem; mirum in pernoscēdis hominum ingeniis acumen, atq. acerrimum in ponderandis cuiusq. meritis iudicium; in omnibus deniq. Sanctę Ecclesiæ Catholicæ Romanæ rebus administrandis diligentiam pœne incredibilem. quæ singula quam magna sint quamq admirabilia, nullus est profecto, ita rerum humanarum expers, nullus ita rudis, atq. ignarus qui nesciat; at quid maius dici potest, quam vt te, nec diuitiarum cupiditas, à munificentia; nec tantarum rerum copia, à temperantia abducere potuerint? Tuæ hæ sunt peculiares & propriæ laudes, Clem. VIII. quas non fortunæ bonis, sed tua tuipse tibi naturæ bonitate, ac virtute comparasti, tanti quidem momenti, vt cum antea perpauci fuerint, qui eas sint assecuti, tu præcipuus dignus esse videaris, quē hoc uno nomine celebrent homines; quem nos, quem posteri ament; quem oēs omnino ætates clarissimorum virorum litteris ac monumentis commendēt. Sed quid; ago? quo me præcipitem grata hęc tuarum uirtutum recordatio trahit? an non id mihi præsertim attendendum est, vt cum dici nil possit, quod ab aliis iam dictum non sit ornatius ac elegātius, me, quam fieri potest maxime, indicendo comprimam, ne diutius fessas longis laudationibus aureis, ieiuna oratione defatigem? Profecto nescio quo pacto id mihi hodierna die acciderit, quod plerunq. parum exploratis nauigantibus accidere solet; qui cum in terram obtutum fortibus oculis figant, & si quamlongissime à portu absunt, in altum quippe remis velisque tracti, tamen ita falsa rei imagine decipiuntur, vt non multum à littore distare nauim sibi ipsis persuadeant: ita ego totis animis sensibus tuis intentus virtutibus, vix orationi vela dedisse putabam, cum me dicendi fluctibus ferri quamocissime sensi. quare me ad ducis nostri voluntatem, quam Sanctæ Sedi Apost. obtemperātissimam fore semper pollicetur, declarandam conferam, quod dum facio, te obsecro atque obtestor B. P. vt omnia æqui bonique accipias, me vero dicentem aura lenitatis ac benignitatis tuæ prosequaris; vt cum munus meum persoluero, non tam admirentur homines, quod ego adolescēs & in dicendo parum exercitatus apud Sanct. tuam, dixerim, quam quod dicentem attente tu ipse audieris. Duo sunt meo iudicio, maxima atque præcipua, ex quibus principum fidem, & animi erga Sanctam R. Cath. E. bene affecti propensionem licet intueri; quorum alterum est, quid eorum maiores longo temporum tractu egerint, spectare; alterum vero quid ipsi ijdem sentiant, quæque dent voluntatis suæ testimonia. ac, vt à primo exordiamur, quis ita rudis est historiarum, qui nesciat, sexcentos prope ab hinc annos, summa semper cum religione amplissimam Sabaudiæ familiam regnasse? quis priscos illos Amædeos, ac Ludouicos non admiretur? quis multorum etiam memoriam non colat, qui terrenis hisce rebus contemptis, non imperij fines propagare, aut gloriæ metas dilatare sibi proposuerunt, sed cælestium amore rapti, ita vitam suam Dei Cath que Eccl. præceptis conformarunt, vt in beatorum numerum adscribi meruerint? magnum vero est, propeque singulare huius familiæ decus, atque ornamentum, vt cum tot Principes habuerit, à primis illis quidem vsque ad Carolum Emanuelem numero quadraginta duos; & horum alios Cæ

sares

Ares, alios summos Pontifices, omnes ita intelligamus rebus sanctæ Eccl. augendis, atque ornandis deditos fuisse, vt vel in extruendis Sacris ædibus, vel in redimendis captiuis, vel in profligandis ac debellandis hæreticis maximas diuitiarum copias impenderint. Sed, vt vetera omittamus, ne nimis in longũ nostra protrahatur oratio; recens est memoria eorum, quæ gessit Emanuel Philibertus, omnium linguis celebratus, non satis tamen vnquam laudatus, vt ab Italiæ finibus hæreticorum incursus arceret, & nobilissimam hanc totius Orbis terrarum partem ab omni contagione intactam illæsamque seruaret. quibus id ille egit consilijs per plures annos? quibus conatibus? quibus sumptibus? sed præcipue inter alia eius egregia facta, illud mihi omnium commendatione dignum esse videtur, quod oblatam per legatos à Solimane Turcarum rege Ciprij regni recipiendi occasionem, cum omne quantum posset maximum auxilium illi polliceretur, tanta animi magnitudine respuerit; vt regno, cuius ipse legitimus Rex esse poterat, priuari maluerit, quam sumptis à Christiani nominis hostibus auxilijs eo potiri. Verum quia ad finem propero, in his quoque recensendis diutius commorandum esse non censeo. quantum enim incrementi, si temporis angustiæ ferrent, nostra sumere posset oratio ab ijs solummodo rebus, quas ipsi non audiuimus, sed vidimus; non ex litterarum monumentis percepimus, sed in ipsis bellorum conflictibus experti sumus? Dicerem hoc loco, quid Carolus Emanuel pro eiicienda Hæreticorum sentina gesserit, quæ in ipsis prope Italiæ finibus tanto cum animorum detrimento iacet: quid, vt occurreret imminentibus periculis, quæ & domesticos & longinquos proculdubio perdidissent: dicerem quantas hinc indeque copias sibi comparare coactus fuerit, vt vndequaque erumpentes hæreticos repelleret; eorum conatus eluderet, tela retunderet, impetum frænaret, coerceret audaciam: dicerem quoties se ipsum in apertum vitæ discrimen obtulerit, vt non oratione solum, sed exemplo etiam reliquos ad mortem pro catholica fide tuenda alacriter obeundã inflãmaret: dicerem quãta sæpissime vsus sit munificentia, vt exteros populos, his saltem propositis præmijs, cum aliter fieri non posset, ad Dei cultum, & sanctæ Sedis Apost. obseruantiam alliceret, ac nolentes omnino & inuitos traheret. Ex quibus facile quisq. diiudicare põt, quanta sit in eo pietas ac religio, quantus Cat. Fidei tuendæ ardor; adeo vt, si antiqua nouis conferre licet, communi omnes consensu dicamus necesse sit, eum & maioribus suis parem se præstitisse, &, si fieri potest, lunge etiam antecelluisse. Quamobrem plane aperteque intelligit Sanctitas tua, B. P. quid sibi possit de Principe nostro polliceri; quid hactenus contra hæreticos gesserit; quot ob id hostes & clam & palam quotidie experiatur quantopere hinc inde vexetur. Ille quamdemississime tuæ Sanct. obedientiam præstat, totum se, tibi dat, tuæ se tutelæ & curæ commendat. Tu tui amantissimum Principem amplectere, optimæ voluntatis filium, sanctæ Sedis Apostolicæ obseruantissimum. Pone tibi obsecro ante oculos Christiani orbis statum, Hæreticorum factiones & progressus; ancipites ac dubios rerum euentus; maximarum prouinciarum cladem atque perniciem imminentem. Ac Dux quidem noster in limine Italiæ constitutus, siue Transalpinæ siue Cisalpinæ ditionis situm consideres primus hostium telis obijcitur: is tamquam

pro-

propugnaculum hæreticis oppositum atque obiectum, nullis vnquam vel laboribus vel sumptibus pepercit. nunc commune est periculum, nec illi soli pertimescendum. & vt aquæ impetus aggerum opposito diu retentus ac retardatus, si erumpat tandem, & quasi effractis repagulis liberũ nanciscatur cursum præceps fertur, ac non spectantes modo, verum etiam longinquos horribili fremitu terret; ita perditorum hominum ruentes cætus, si per aliquod tempus frænum suis impositum conatibus sentiant; vbi primũ inde se exoluere queunt, oĩbus contemptis legibus, furere bacchari, longeque progredi, multo quam antea detestabilius solent. Pleni sunt & veterum & recentium historiarum libri, Barbaros expugnatis subalpinorum viribus, quam facillimum aditum sibi aperuisse, ac veluti fulgur infestum per totam Italiã miserabiliter excurrisse. Quare, vt finem dicendi faciam, tu is es, B.P. qui maxima potes, quod est auctoritatis, maxima nostri, quod est sapientiæ; reliquum est, vt velis, quod est bonitatis: qua fretus Dux noster, breui futurum sperat, vt omnium Christianorum Principum, ac populorũ conciliatis inuicem & coniunctis voluntatibus S.R.Cat.E. statum confirmes atque augeas. O nos beatos; o te Pontificem Maximum ac Beatissimum, cum dies illa fulgebit, qua Principes Cath. cernamus gloriose imperare, hæreticos depressos, totum terrarum orbem Sanctissimis tuis pedibus prouolutum Christi vicario ex animo obedientiam præstare. Hoc quidem totus sibi catholicorum orbis de tua summa integritate pollicetur. Quod si eueniet, habebit a te familia tua memoriã nominis sempiternã, posteritas vero exemplum sanctitatis excolendæ præclarissimum. Interim, vt cæpisti, perge Clem. P. Ducem nostrum, & vniuersos eius status paterna complecti caritate. Ille suas vires, studia, industriam tibi pollicetur: ille suos populos, ac suam ditionem vniuersam, proprios etiã filios prumpto animo deffert, vt tuæ voluntati atque tuis conatibus in christiana re sustinenda ac promouenda seruiat, & vitam ipsam te duce atque auctore pro Christi gloria asserenda profundat. Ita Deus Opt. Max. à quo quæ bona sunt emanant omnia, & te tamquam Patrem, & illum tamquam Filium suæ sanct. obtemperantissimum quamdiutissime seruet.

Siluij Antoniani S. D. N. Clem. VIII. Cubiculi præfecti & Secretarij Apost. Responsio iussu eiusdem S. D. ad præcedentem orationem reddita.

NOBILIS ORATOR. Ad orationem tuam, ita responderi iubet S. D. N. Quæ Sanctitati suæ tributæ sunt laudes, se eas non agnoscere. At veterum Sabaudiæ Principum religionem, & gloriam, ad omnem posteritatis memoriam illustribus monumentis commendatam, omni in loco, & in hoc præsertim Sacro, & amplissimo celebrari, gratum est valde Sanctiss. D. N. sed illud in primis iucundum, Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis fortissimi præstantem virtutem, & pietatem hodierna die, veris laudibus ornatam esse. gaudetque Sanctitas sua & Duci ipsi gratulatur, quod tam præclare conseruet optimam à maioribus acceptã hereditatem; quorum illud fuit præcipuum studium, pro fidei Catholicæ propugnatione nulla pericula refugere; prælia Domini præliari, de Christiana rep. bene mereri, hanc Sanctam Beati Petri Sedem, & Romanam Ecclesiam vnicam Catholicorum Principum matrem, colere obseruantia singulari. Et illorum quidem vestigia, ita persequitur Carolus Emanuel Dux, vt hereditariam laudem, magno suorum meritorum cumulo, quotidie magis adaugeat. Hanc igitur obedientiam, ab eodem Duce Sabaudiæ, per te spectata virtute, & nobilitate virum, de more præstitam, libenter accipit Sanctissimus D. N. vna cum his venerabilibus fratribus suis S. R. E. Cardinalibus eique vicissim omnia paternæ caritatis officia amantissime pollicetur. Deumque orat vt difficillimis temporibus, tam insigni pietate, & animi magnitudine Principem, vna cum Carissimis liberis, quos parentis, aui, maiorumque simillimos esse Sanctitas sua optat, & sperat, diuinæ gratiæ suæ præsidio perpetuo tueatur.